

TA'LIM MUASSASALARINING O'ZINI O'ZI MOLİYALASHTIRISH
STRATEGIYALARI: TIJORAT FAOLIYATINING O'RNI

Baboyeva Iroda Ubaydullayevna

Buxoro innovatsiyalar universiteti II bosqich magistranti

Annotatsiya. *Ta'lim muassasalarining o'zini o'zi moliyalashtirish strategiyalari zamonaviy ta'lim tizimida dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada oliy ta'lim muassasalarining mustaqil moliyaviy faoliyat yuritish imkoniyatlari, tijorat faoliyatining ushbu jarayondagi o'rni va rivojlanish mexanizmlari tahlil qilinadi. Shuningdek, global tajribalar va O'zbekiston sharoitida qo'llanilishi mumkin bo'lgan samarali usullar yoritiladi.*

Kalit so'zlar: *ta'lim muassasalari, moliyalashtirish, tijorat faoliyati, innovatsiya, iqtisodiy barqarorlik, tadbirkorlik, investitsiya, grantlar.*

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimining barqarorligi va rivojlanishi ko'p jihatdan uning moliyaviy mustaqilligiga bog'liq. An'anaviy moliyalashtirish usullari, xususan davlat budjeti va homiylik mablag'lari, ko'pincha ta'lim muassasalarining barcha ehtiyojlarini qondira olmaydi. Shu boisdan, oliy ta'lim muassasalarining o'zini o'zi moliyalashtirish tizimini shakllantirish va rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ta'lim muassasalari o'zini o'zi moliyalashtirish uchun turli mexanizmlardan foydalanishi mumkin. Tijorat faoliyati, xizmatlar ko'rsatish, ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirish, xususiy sektor bilan hamkorlik qilish va xalqaro grantlarni jalb etish orqali qo'shimcha mablag' topish muhim strategiyalardan biridir. Shuningdek, universitetlar o'zlarining ilmiy-innovatsion ishlanmalarini bozorda tijoratlashtirish, startap va texnologik parklarni rivojlantirish orqali o'z mablag'larini oshirish imkoniyatiga ega.

Maqolaning asosiy maqsadi – ta'lim muassasalarining o'zini o'zi moliyalashtirish strategiyalarini tahlil qilish, tijorat faoliyatining bu jarayondagi o'rnini yoritish va O'zbekiston sharoitida qo'llash mumkin bo'lgan mexanizmlarni aniqlashdan iborat.

Ta'lim muassasalarining o'zini o'zi moliyalashtirish strategiyalarini shakllantirish va rivojlantirishda quyidagi yo'nalishlar muhim ahamiyat kasb etadi:

1. Tijorat faoliyatini rivojlantirish – Universitetlar va ta'lim muassasalari o'zlarining ilmiy ishlanmalarini tijoratlashtirish orqali daromad olish imkoniyatiga ega. – Ta'lim xizmatlarini kengaytirish va turli kurslar, qo'shimcha ta'lim dasturlarini tashkil etish orqali mablag' jalb qilish mumkin. – Universitetlar o'z xodimlari va professorlari orqali konsalting xizmatlari ko'rsatish orqali ham daromad topishi mumkin.

2. Xususiy sektor bilan hamkorlik qilish – Katta kompaniyalar va sanoat korxonalarini bilan qo'shma loyihalarni amalga oshirish orqali mablag' jalb qilish. – Universitetlar sanoat bilan hamkorlikda ilmiy tadqiqotlar olib borish va natijalarini tijoratlashtirish. – Xususiy kompaniyalar bilan birgalikda innovatsion laboratoriyalar va markazlar tashkil etish.

MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS

3. Startaplar va innovatsion ekotizimni rivojlantirish – Universitetlar qoshida startap inkubatorlari va texnologik parklar tashkil etish. – Yosh tadbirkorlarni qo‘llab-quvvatlash va ularga sarmoya kiritish orqali daromad olish. – Ilmiy natijalarni patentlash va litsenziyalash orqali daromad topish.

4. Xalqaro grantlar va loyihalarni jalb qilish – Universitetlar xalqaro grant dasturlarida ishtirok etib, qo‘shimcha moliyaviy manbalarni jalb qilishi mumkin. – Turli xalqaro ilmiy jamg‘armalar va nodavlat tashkilotlari bilan hamkorlik qilish. – Erasmus+, Horizon Europe kabi dasturlarda qatnashish orqali universitetlarning ilmiy va moliyaviy imkoniyatlarini kengaytirish.

5. Xususiy ta‘lim va pullik xizmatlar ko‘rsatish – Pullik ta‘lim dasturlari, masofaviy ta‘lim xizmatlarini yo‘lga qo‘yish orqali qo‘shimcha daromad olish. – Korxonalar va tashkilotlar uchun maxsus o‘quv dasturlarini ishlab chiqish. – Universitetga tegishli mehmonxona, sport majmualari, kutubxona kabi xizmatlarni pullik asosda taklif qilish.

Dunyoning rivojlangan mamlakatlarida, masalan AQSh, Buyuk Britaniya, Germaniya universitetlari o‘zini o‘zi moliyalashtirish tizimini muvaffaqiyatli shakllantirgan. Stenford, MIT, Oksford kabi universitetlar o‘z ilmiy ishlanmalarini tijratlashtirish, sanoat bilan hamkorlik qilish va startap ekotizimini rivojlantirish orqali katta daromad topmoqda.

O‘zbekiston sharoitida ta‘lim muassasalarining iqtisodiy mustaqilligini oshirish uchun quyidagi chora-tadbirlar amalga oshirilishi lozim:

- Universitetlar qoshida innovatsion va texnologik markazlar tashkil etish.
- Xususiy sektor bilan hamkorlikni kuchaytirish va qo‘shma loyihalarni rivojlantirish.
- Talabalar va professor-o‘qituvchilar uchun tadbirkorlik ko‘nikmalarini rivojlantirish dasturlarini joriy etish.
- Davlat va xalqaro grantlarni jalb qilish uchun strategik rejalar ishlab chiqish.

Mazkur chora-tadbirlar orqali oliy ta‘lim muassasalarining iqtisodiy barqarorligi oshirilishi, ilmiy-innovatsion faoliyat rivojlantirilishi va xalqaro maydondagi raqobatbardoshligi mustahkamlanishi mumkin.

Xulosa. Ta‘lim muassasalarining o‘zini o‘zi moliyalashtirish strategiyalarini shakllantirish zamonaviy ta‘lim tizimining dolzarb yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Tijorat faoliyati, ilmiy ishlanmalarni tijratlashtirish, startaplar yaratish, xususiy sektor bilan hamkorlik qilish va xalqaro grantlarni jalb etish orqali universitetlar iqtisodiy mustaqillikka erishishi mumkin.

O‘zbekistonda universitetlarning moliyaviy barqarorligini ta‘minlash uchun innovatsion ekotizimni shakllantirish, sanoat bilan integratsiyani kuchaytirish va xalqaro tajribalarni tatbiq etish lozim. Ta‘lim muassasalarining iqtisodiy mustaqilligi nafaqat ularning moliyaviy barqarorligini ta‘minlaydi, balki ta‘lim sifati va ilmiy tadqiqotlar samaradorligini oshirishga ham xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Clark, B. R. (1998). *Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformation*. Pergamon Press.
2. Etzkowitz, H. (2008). *The Triple Helix: University-Industry-Government Innovation in Action*. Routledge.
3. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim tizimini rivojlantirish strategiyasi.
4. MIT va Stenford universitetlarining tadbirkorlik ekotizimi bo'yicha hiso

